

O‘ZBEKISTONDA ADVOKATURA INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI

Saliyev Otabek Ixom o‘g‘li

O‘zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi
Sudyalar oliy maktabi mustaqil izlanuvchisi

Otabeksaliyev9@gmail.com

+998 97 743 12 27

Annotatsiya

Huquqiy davlat qurish yo‘lida fuqarolarning huquq va erkinliklarini kafolatlash, sud-huquq tizimining samarali ishlashini ta‘minlash muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda advokatura instituti sudlovning adolatli va xolis yuritilishini ta‘minlovchi, inson huquqlarini himoya qiluvchi muhim mexanizm hisoblanadi. O‘zbekistonda advokatura instituti faoliyatining nazariy va huquqiy asoslarini chuqur o‘rganish, uning jamiyat va davlat hayotidagi o‘rni belgilash ushbu sohadagi islohotlarning muvaffaqiyati uchun zaruriy shartdir. Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida advokatura institutining nazariy-huquqiy asoslari, manbalari, tashkiliy mexanizmlari va advokatlarning kasbiy etikasini har tomonlama o‘rganish amalga oshirilgan.

Kalit so‘zlar: Advokat siri, sud-huquq islohotlari, advokatlik faoliyati, Qonunchilik tahlili, himoya huquqi, inson huquqlari himoyasi, advokat maqomi.

Annotation

In the process of building a legal state, guaranteeing the rights and freedoms of citizens and ensuring the effective functioning of the judicial system are of great importance. In this process, the institution of advocacy is considered a crucial mechanism that ensures fair and impartial justice and protects human rights. In Uzbekistan, a deep study of the theoretical and legal foundations of the institution of advocacy and determining its place in the life of society and the state is a necessary condition for the success of reforms in this area. This article provides a comprehensive study of the theoretical and legal foundations, sources, organizational mechanisms, and professional ethics of advocates in the Republic of Uzbekistan.

Keywords: Advocate's secret, judicial reforms, advocacy activities, legal analysis, right to defense, protection of human rights, advocate's status.

Аннотация

На пути построения правового государства важное значение имеет обеспечение прав и свобод граждан, а также эффективное функционирование судебно-

правовой системы. В этом процессе институт адвокатуры является важнейшим механизмом, обеспечивающим справедливое и беспристрастное судопроизводство и защищающим права человека. В Узбекистане глубокое изучение теоретических и правовых основ деятельности института адвокатуры, а также определение его места в жизни общества и государства является необходимым условием для успеха реформ в этой сфере. В данной статье всесторонне изучены теоретико-правовые основы, источники, организационные механизмы и профессиональная этика адвокатуры в Республике Узбекистан.

Ключевые слова: Адвокатская тайна, судебно-правовые реформы, адвокатская деятельность, анализ законодательства, право на защиту, защита прав человека, статус адвоката.

Advokatura — malakali yuridik yordam ko‘rsatuvchi, fuqarolar va yuridik shaxslarning huquq hamda qonuniy manfaatlarini himoya qiluvchi mustaqil huquqshunoslik instituti. Uning asosiy vazifasi nafaqat himoya qilish, balki huquqiy savodxonlikni oshirish, qonunchilikka rioya etilishini ta’minlashdan iborat.

Advokatura faoliyatining nazariy asoslari bir qator fundamental tamoyillarga tayanadi:

- **Qonuniylik tamoyili:** Advokat o‘z faoliyatida faqat va faqat qonunlarga amal qiladi. U mijozning manfaatlarini himoya qilishda qonun doirasidan chiqishga haqli emas.
- **Mustaqillik tamoyili:** Advokat o‘z faoliyatida davlat organlari, mansabdor shaxslar yoki boshqa shaxslar ta’siridan mustaqil bo‘ladi. Bu tamoyil uning xolis va samarali ishlashini ta’minlaydi.
- **Advokat siri tamoyili:** Advokatga mijoz tomonidan ishonib topshirilgan ma’lumotlar sir saqlanishi shart. Ushbu sirga daxl qilinishi qonuniy javobgarlikka sabab bo‘ladi. Bu tamoyil mijoz bilan advokat o‘rtasida ishonchli munosabatlar o‘rnatishga xizmat qiladi.

Bu tamoyillar advokaturaning professionalligi va axloqiy me’yorlarga muvofiq faoliyat yuritishining kafolati hisoblanadi.

O‘zbekistonda advokatura faoliyati aniq va qat’iy huquqiy hujjatlar asosida tartibga solinadi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi: Advokatura faoliyatining huquqiy asosi Konstitutsiyada mustahkamlangan. Konstitutsiyaning 26-moddasiga ko‘ra, gumon qilinuvchi, ayblanuvchi yoki sudlanuvchiga malakali yuridik yordam olish huquqi kafolatlanadi. 116-moddada esa sud ishi yuritilishining barcha bosqichlarida malakali yuridik yordam olish huquqi ta’minlanishi belgilangan.

"Advokatura to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni: Ushbu qonun advokatura faoliyatining asosiy huquqiy manbai hisoblanadi. U quyidagi masalalarni tartibga soladi:

Advokatning maqomi va uning faoliyatiga qo'yiladigan talablar: Advokat bo'lish uchun oliy yuridik ma'lumotga va advokatlik faoliyati uchun litsenziyaga ega bo'lish zarurligi.

Advokatlarning huquq va majburiyatlari: Advokat tergov va sud jarayonlarida ishtirok etish, hujjatlar bilan tanishish, so'rovlar yuborish, shuningdek, o'z mijozining huquqiy manfaatlarini to'laqonli himoya qilishga majbur ekanligi.

Boshqa normativ-huquqiy hujjatlar: Advokatura sohasidagi o'zgarishlar va yangi qoidalar Prezident farmonlari va qarorlari, Oliy sud Plenumi qarorlarida o'z aksini topgan. Misol uchun, so'nggi yillarda qabul qilingan Prezident farmonlari advokatlarning vakolatlarini kengaytirish, ularning mustaqilligini oshirish va advokatlikka kirishni soddalashtirishga qaratilgan.

O'zbekistonda sud-huquq sohasidagi islohotlar doirasida advokatura faoliyatini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. So'nggi yillarda bir qancha muhim qadamlar tashlandi:

Advokatlik faoliyatining raqamlashtirilishi: "E-advokat" tizimi joriy etilmoqda, bu esa advokatlarning sud organlari va boshqa tashkilotlar bilan elektron hujjat almashinuvini tezlashtiradi.

Advokatlarning mustaqilligini oshirish: Advokatlarning professional huquqlari kengaytirilgan, ularning tergov jarayonlarida ishtirok etishi, shuningdek, to'siqlarsiz o'z vazifalarini bajarishi ta'minlanmoqda.

Advokatura tizimini takomillashtirish: Advokatlikka kirish imtihonlari tizimini modernizatsiya qilish va soha mutaxassislarining malakasini oshirishga yo'naltirilgan dasturlar joriy etilmoqda.

Kelajakda advokatura institutining rolini yanada kuchaytirish, uning jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirishga qo'shgan hissasini oshirish, shuningdek, xalqaro standartlarga mos ravishda rivojlantirish muhim vazifalardan hisoblanadi.

"Advokatura to'g'risida"gi Qonunda advokatlar hay'ati, advokatlik firmasi va byurosi notijorat tashkilot hisoblanuvchi tuzilma sifatida ularning huquqiy maqomi belgilangan. Shuningdek, "Advokatlik faoliyatining kafolatlari va advokatlarning ijtimoiy himoyasi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 11-moddasiga asosan advokatura notijorat tashkiloti ekanligi nazarda tutilgan. Ta'kidlash joizki, Fuqarolik kodeksi 40-modda uchinchi qismining amaldagi tahriri yuridik shaxslarning kengaytirilgan, ya'ni ochiq ro'yxatini nazarda tutgan bo'lib, tijoratchi tashkilot

bo‘lmagan yuridik shaxs qonunlarda nazarda tutilgan boshqacha shaklda tashkil etilishi mumkinligi belgilangan. Advokatlik tuzilmalarining alohida ajratib ko‘rsatilishi esa, ularning soliq va boshqa munosabatlardagi o‘rni va rolini aniq belgilab bergan bo‘lar edi.¹

Qonunda, jumladan, advokatura faoliyatining prinsiplari va tashkiliy shakllari, malaka komissiyalarini tuzish va ularning faoliyati tartibi, Adliya vazirligining vakolatlari va boshqa masalalar belgilab berilgan. Qonunda dastlab Adliya vazirligi va uning hududiy bo‘linmalari tomonidan advokatura faoliyatini litsenziyalash ko‘zda tutilgan bo‘lib, yuridik hamjamiyatning o‘zini o‘zi boshqarish organi sifatida advokatlarning yagona professional uyushmasini (2008-yilgi islohotgacha) tashkil etish bo‘yicha hech qanday qoidalar mavjud emas edi.²

Yuqoridagilardan kelib chiqib quyidagicha xulosa qilishimiz mumkin:

O‘zbekistonda advokatura instituti fuqarolarning huquqiy himoyasini ta‘minlash, qonuniylikni mustahkamlash va huquqiy davlat qurishda fundamental rol o‘ynaydi. Uning faoliyati nazariy va huquqiy asoslarga tayangan holda muntazam ravishda takomillashtirib borilmoqda. Advokatlarning mustaqilligini oshirish, ularning vakolatlarini kengaytirish va advokatura faoliyatini raqamlashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar O‘zbekistonning adolatli va xalqparvar davlatga aylanishiga xizmat qiladi. “Advokatura to‘g‘risida”gi qonunda Advokaturaga huquqiy ta‘rif berilib fuqarolik jamiyatning alohida huquqiy instituti sifatida e‘tirof etilgan. Shuningdek, qonunda advokatlik faoliyatining tashkiliy shakllari, advokatlik faoliyatining turlari, advokatlik maqomini olish tartiblari, malaka komissiyalar, advokat mehnatiga haq to‘lash, advokatning intizomiy javobgarligini tartibga soluvchi normalar belgilangan bo‘lsa, “Advokatlik faoliyatining kafolatlari va advokatlarning ijtimoiy himoyasi to‘g‘risida”gi Qonunda esa, advokatning dahlsizligi, kasbiy faoliyatning kafolati va advokatning dahlsizligi, yuridik yordamni tashil etishning kafolatlari, advokaturaning davlat bilan o‘zaro munosabatlarini tartibga soluvchi normalar belgilandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining 27.12.1996 yildagi “Advokatura to‘g‘risida”gi 349-I-sonli qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997-y., 2-son, 48-modda; 2001-y., 1-2-son, 23-modda; 2003-y., 5-son, 67-modda; 2004-y., 1-2-son, 18-modda; O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to‘plami, 2005-y., 37-38-son, 280-modda; 2008-y., 52-son, 514-modda; 2009-y., 39-son, 423-

¹ Davlyatov, V. X. (2020). Advokatlik tuzilmalarining yuridik tabiati va ular huquqiy maqomining o‘ziga xos xususiyatlari. *Review of law sciences*, (1), 188-191. doi: 10.24412/2181-1148-2020-1-188-191. 4-bet

² Турдалиев Джамшид (2020). Институциональная независимость адвокатуры в узбекистане: проблемы и пути их решения. *Review of law sciences*, 3 (Спецвыпуск), 192-207. doi: 10.24412/2181-919X-2020-3-192-207

modda; Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 12.10.2018-y., 03/18/497/2044-son; 16.01.2019-y., 03/19/516/2484-son; 24.05.2019-y., 03/19/542/3177-son, 11.09.2019-y., 03/19/566/3734-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son, 03.02.2022-y., 03/22/749/0101-son.

2. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 1996 йил 27 февралдаги 3-сонли “Қонунга хилоф равишда қуролга эгалик қилиш тўғрисидаги ишлар бўйича суд амалиёти ҳақида”ги қарори // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари миллий базасининг расмий веб-сайти – www.lex.uz

3. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 1998 йил 17 апрелдаги 11-сонли “Иқтисодиёт соҳасидаги жиноий ишлар бўйича суд амалиётида юзага келган айрим масалалар тўғрисида”ги қарори // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари миллий базасининг расмий веб-сайти – www.lex.uz.

4. Турдалиев Джамшид (2020). Институциональная независимость адвокатуры в узбекистане: проблемы и пути их решения. Review of law sciences, 3 (Спецвыпуск), 192-207. doi: 10.24412/2181-919X-2020-3-192-207.

5. Chorjeva D. Tergovga qadar tekshiruv bosqichida himoyachi ishtirokining huquqiy va protsessual masalalari // Yurist axborotnomasi – Vestnik yurista – Lawyer herald. № 5 (2020), В. 74-80
Усмоналиев М., Бакунов П. Талончилик учун жавобгарликни либераллаштириш муаммолари: Магистрантлар у-н ўқув қўлланма/ Усмоналиев М., Бакунов П.; ТДЮИ; Масъул муҳаррир: М.Х.Рустамбоев. - Т.: ТДЮИ, 2007.- 44 б.

6. Азиза Сабирджановна Гуломова (2022). Адвокатлик фаолиятида юридик ёрдам кўрсатишни тартибга солиш хусусиятлари. Academic research in educational sciences, 3 (4), 348-357. doi: 10.24412/2181-1385-2022-4-348-357.

7. Панченко В. Ю. Подходы к понятию «юридическая помощь» в современном отечественном правоведении / В. Ю. Панченко // Российский юридический журнал. — 2012. — № 1 (82). — С. 18-27.

8. Ленковская Р. Р. Понятие и правовая природа правовых и юридических услуг / Р. Р. Ленковская // Пробелы в российском законодательстве. — 2015. — № 4. — С. 36–38.

9. Салчак А.А. Договор об оказании юридических услуг: особенности гражданско-правовой ответственности его участников : дис. ... канд. юрид. наук. М., 2006. 77-б.

10. Романец Ю.В. Общая характеристика договоров оказания юридических услуг (поручение, комиссия, агентирование) // Законодательство. 2001. № 4. 38-б.